

Verksamhetsplan och budget för lokalt folkhälsoarbete och social hållbarhet 2024

Alingsås kommun

Typ av styrdokument: Verksamhetsplan
Beslutande instans: Kommunstyrelsen
Datum för beslut: 2023-11-27 § 210
Diarienummer: 2023.445 KS

Gäller för: Kommunövergripande
Giltighetstid: 1 jan – 31 dec 2024
Revideras senast: november 2024
Dokumentansvarig: Folkhälsstrateg

1. Verksamhetsplan för folkhälsa och social hållbarhet

Västra Götalandsregionens delregionala nämnd västra, DRNV, har samverkansavtal med varje kommun inom sitt geografiska område avseende gemensamma folkhälsoinsatser. Avsikten med avtalet är att underlätta det tvärssektoriella samarbetet inom folkhälsa och social hållbarhet för att få ett bättre resursutnyttjande och större genomslagskraft. Nuvarande avtal gäller för perioden 2021–2024.

En verksamhetsplan med budget och insatser ska årligen tas fram av respektive kommun. Den ska innehålla en beskrivning av prioriteringar kring vilken/vilka målgrupper i kommunen som är i störst behov av insatser. Den årliga verksamhetsplanen för folkhälsa och social hållbarhet, ska utgå från den långsiktiga planen/budgeten som gäller för kommunen. Verksamhetsplanen ska efter fastställande av kommunstyrelsen skickas till DRN.

Verksamhetsplanens omfattning – social hållbarhet

Befolkningens hälsa kan ses som ett samlat mått på social hållbarhet, det vill säga ett resultat av insatser inom bland annat välfärdens verksamheter. En god och jämlikt fördelad hälsa tyder på ett socialt hållbart samhälle. Samtidigt är folkhälsoarbetet en del i arbetet för en socialt hållbar utveckling, ett medel för att nå uppsatta mål och i många fall en förutsättning för verksamheters måluppfyllelse.

Ett socialt hållbart samhälle innebär också att mänskliga rättigheter respekteras och inga grupper systematiskt diskrimineras eller missgynnas. Att ha kunskap om skillnader i hälsa och livsvillkor hos olika grupper är därför centralt i arbetet. Att minska skillnader i hälsa och grunda arbetet i mänskliga rättigheter är fokus såväl internationellt, nationellt, regionalt som lokalt.

Arbetet med folkhälsa och social hållbarhet ska bedrivas strategiskt, systematiskt och målinriktat i syfte att förbättra befolkningens levnadsvillkor och hälsa samt utjämna skillnader i hälsa. Arbetet ska omfatta hälsofrämjande och förebyggande respektive universella och selektiva insatser¹. Det ska också bygga på långsiktighet och utgå från befolkningens behov.

Folkhälsoarbete och insatser för att förbättra folkhälsan sker i många av kommunens och regionens verksamheter kontinuerligt. Folkhälsoinsatser som görs inom ramen för det gemensamma folkhälsoarbetet syftar till att bidra till samordning, kunskapshöjning men också till nytänkande kring arbetssätt och metoder för att främja invånarnas hälsa och förebygga ohälsa. I verksamhetsplan 2024 ingår i huvudsak insatser som genomförs med gemensam finansiering. Folkhälsobudgeten stöttar satsningar initialt och i en utvecklingsfas, med målet att insatserna sen ska kunna drivas inom ramen av ordinarie verksamhetsbudget.

1.1. Utgångspunkter för samverkansavtal och verksamhetsplan

Internationella och nationella styrande dokument anger riktningen för folkhälsoarbetet medan regionala och lokala styrande dokument, tillsammans med dialoger mellan kommunen och DRN, utgör grunden för prioriteringar och insatser inom samverkansavtalet.

- FN:s Agenda 2030 med 17 globala mål för en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling och agendans grundläggande princip om att alla ska inkluderas och ingen lämnas

¹ Universella insatser är de som erbjuds hela befolkningen/grupper, och inte fokuserar på riskgrupper eller riskfaktorer. Selektiva insatser erbjuds de som är utsatta för riskfaktorer, eller riskgrupper, dock ej på individnivå.

utanför

- Det övergripande nationella folkhälsomålet ”att skapa samhällsliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation” samt de åtta målområdena
- Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021 – 2030
- Västra Götalandsregionens budget
- Mål- och inriktningsdokument för folkhälsoarbete i regionen
- Alingsås kommuns budget för 2024–2026
- Alingsås kommuns Vision 2040

En god och jämlik hälsa - åtta målområden

Den kommunala nivån har stor rådhighet och stort ansvar inom de flesta av de åtta målområden för den nationella folkhälsopolitiken. Därigenom finns möjligheter att både direkt och indirekt påverka hälsan och hälsans fördelning i befolkningen.

Hälsa är en grundläggande mänsklig rättighet och en förutsättning för andra mänskliga rättigheter. Hälsa är centralt för människors välbefinnande och för en hållbar samhällsutveckling. För att främja en hållbar utveckling av folkhälsa och social hållbarhet i stort ska följande utgångspunkter eftersträvas:

Långsiktighet

Folkhälso- och social hållbarhetsarbetet ska ingå i det vardagliga arbetet och verka under lång tid för att ge resultat. Det är det systematiska arbetet, integrerat i verksamheten, som kan förväntas ge de stora folkhälsovinster.

Helhetsperspektiv och hälsofrämjande synsätt

Synen på folkhälsa måste utgå ifrån ett helhetsperspektiv då hälsan påverkas av många faktorer i många olika sammanhang. Nämnder, styrelser, bolag och förvaltning i kommunen behöver själva lyfta fram hur respektive verksamhet påverkar befolkningens hälsa samt aktivt samverka med andra aktörer så som föreningar, primärvård, folk tandvård, frivilligorganisationer och studieförbund.

Vetenskaplig grund

Insatser inom arbetet ska vara kunskapsbaserade och bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet. När nya eller oprövade insatser används bör utvärdering i syfte att belysa effekterna av insatsen genomföras. Återkoppling av resultaten ska ske för lärande och förbättring av insatser och åtgärder.

2. Styrning och ledning

Denna verksamhetsplan syftar till att stärka upp och stötta arbetet med att nå kommunens uppsatta mål. Folkhälso- och sociala hållbarhetsarbetet är tvärasektoriellt och berör därför alla strategiska områden som kommunfullmäktige har beslutat.

Styrgrupp – politisk förankring

Kommunens och regionens gemensamma presidium utgör genom regelbundna presidieträffar det organ som i samråd beslutar om verksamhetsplan för nästkommande års prioriterade områden, med åtgärder och budget inom ramen för avtalet. Även uppföljning av verksamhetsplan redovisas för presidiet. Alingsås kommun har inget folkhälsoråd, men kommunstyrelsens arbetsutskott (KSAU) utgör det forum där insatser och processer inom folkhälsa och social hållbarhet diskuteras på politisk nivå.

Ledningsgrupp – strategisk förankring

Kommunledningsgruppen är ledningsgrupp för folkhälsoarbetet. Folkhälsostateg ska ha kontinuerlig dialog med ledningsgruppen 2–4 ggr/år för in- och avrapportering. Folkhälsostateg initierar dialogen.

Forum för genomförande av verksamhetsplan

För att folkhälsoarbetet ska få en övergripande struktur och förutsättningar för genomförande av verksamhetsplanen bör det finnas en förvaltningsövergripande gruppering/forum. Denna grupp ska lyfta folkhälsofrågor och frågor om mänskliga rättigheter. Gruppen ska bestå av personer som utsetts av förvaltningarna och minst en representant från varje förvaltning bör delta. Representanterna är väl insatta i sin förvaltnings mål och har en övergripande kunskap om förvaltningens uppdrag, för att kunna se helheten samt kopplingarna med folkhälsa, social hållbarhet och mänskliga rättigheter. Gruppen bidrar med kompetens, men också med förslag på aktiviteter som leder mot övergripande mål. Gruppmedlemmarna träffas 2–4 gånger om år och kan även kommunicera mellan möten för att lyfta gemensamma och aktuella frågor. För att utveckla och hålla samman arbetet med folkhälsa/social hållbarhet med planeringsprocessen för den kommunala planerings- och budgetprocessen bör arbetet löpa enligt ett framtaget årshjul. Folkhälsostategen är stödfunktion när det gäller kunskapshöjande insatser kring folkhälso- och sociala hållbarhetsfrågor till Alingsås kommuns förtroendevalda, styrelser, chefer och medarbetare. Denna struktur är under utveckling och bör gå i takt med den övergripande utvecklingen av Agenda 2030-arbetet i stort, samt även de befintliga forum som finns inom ramen för kommunens och regionens arbete.

Strategisk funktion

Till samverkansavtalet är kopplat en folkhälsostateg med en central och strategisk placering på kommunledningskontoret. Även en strateg för mänskliga rättigheter utgör en central funktion för arbetet med social hållbarhet på övergripande nivå, men är inte kopplad till samverkansavtalet. Däremot ingår några av MR-strategens uppdrag även i verksamhetsplanen för att få en helhet över det strategiska arbetet. Tillsammans med miljö- och klimatstrateg utgör funktionerna strategiska kompetenser i det övergripande arbetet med de globala målen utifrån Agenda 2030.

2.1. Gemensam budget för lokalt folkhälsoarbete

Det strategiska folkhälsoarbetet samordnas under kommunstyrelsen på kommunledningskontoret. Samtidigt sker folkhälsoarbetet ute i förvaltningarnas verksamheter, och samtliga nämnder och verksamheter har en roll i att skapa förutsättningar för hälsa, goda livsvillkor och rättighetsbaserat arbete. Kommunstyrelsen har ansvar för folkhälsobudgeten, vilket innebär att samordning och samverkan av insatser som omfattas av budgeten är i fokus i verksamhetsplanen.

3. Prioriteringar och mål för arbetet 2024

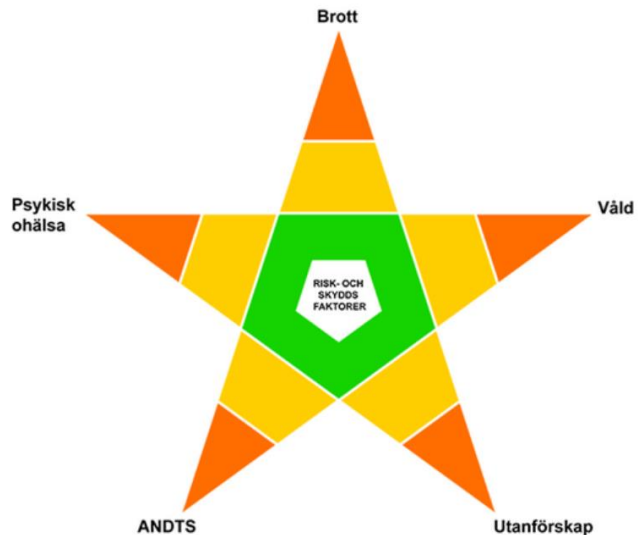
Det gemensamma folkhälsoarbetet har under de senaste åren haft tre fokusområden för insatser; **social inkludering; fullföljda studier; samt psykisk hälsa**. Fokusområdena kvarstår under avtalsperioden för att främja långsiktighet och kontinuitet i arbetet.

Under 2023 genomfördes en sk. social kompass i kommunen. Utifrån en uppdelning av kommunen i mindre delområden ges en samlad kartläggning och analys av flertalet socioekonomiska variabler. Det ger en fördjupad bild och förståelse om kommunens invånare, genom att flera variabler ingår samt att likheter och skillnader mellan olika områden tydliggörs. Syftet är att få en samsyn kring behov och prioriteringar av insatser och åtgärder. Det ger också förutsättningar för dialog kring utveckling, och kommer användas i såväl folkhälsoarbetet som det övergripande hållbarhetsarbetet. Resultatet av den sociala kompassen presenteras i slutet av 2023, och kommer bidra till dialog kring specifika prioriteringar och åtgärder.

3.1. Nuläge i Alingsås kommun

Alingsås är en kommun med generellt sett god folkhälsa. Utifrån flera av de hälsoindikatorer som mäts genom exempelvis Hälsa på lika villkor (HLV) eller Koladas indikatorer uppvisar kommunen relativt genomsnittliga eller höga siffror i jämförelse med såväl riket som regionen.

Uppdelning i fokusområden ska ses som prioriteringar utifrån kommunens nuläge, behov och identifierade utmaningar. De tre områdena är samtidigt starkt länkade till varandra genom att flertalet skydds- respektive riskfaktorer relevanta för fokusområdena påverkar förutsättningarna för framgång inom flera områden. Hälsans bestämningsfaktorer på så väl individuell, grupp- och strukturell nivå samspelar, vilket innebär att insatser kan ge effekt på flera områden. Fullföljda studier ger exempelvis en större sannolikhet för inkludering och innanförskap i samhället, genom ökade möjligheter till egen försörjning, framtidstro och större social tillit. Fullföljda studier är också en skyddsfaktor mot psykisk ohälsa, men också andra specifika utfall som våld, kriminalitet, riskbruk och oro. Samtidigt ger psykisk hälsa en större sannolikhet för att klara skolan, känna framtidstro och en känsla av sammanhang. Statistik gällande befolkningens levnadsvanor visar också generellt på goda vanor, men vissa negativa mönster finns. Levnadsvanor är kopplade till och har bäring på samtliga fokusområden varför specifika insatser med fokus på levnadsvanor samt mot andra målgrupper än fokusområdenas är angivna under en egen rubrik (specificerade under Övriga insatser).

Figur 1: Preventionsstjärnan - visar på hur skydds- och riskfaktorer på en generell/universell nivå (grönt fält) är samma och samspelar för flertalet problemutfall (orange fält: våld, psykisk ohälsa, brott etc.)

Utöver specifika prioriteringar ovan ses fortsatt behov av samverkan och ökad samordning generellt inom de tvärssektoriella frågorna internt i hela kommunkoncernen, men också med externa aktörer. Detta för att undvika parallella spår, men också för att öka resurseffektiviteten samt effekterna på våra insatser. Därutöver behöver det universella och främjande perspektivet på strukturell nivå vara i fokus i högre grad, med en inriktning på kända skydds- och riskfaktorer som på sikt minskar behovet av riktade och selektiva insatser.

Verksamhetsplanen samspelar och understödjer också den lokala suicidpreventiva planen respektive det övergripande utvecklingsarbetet med Agenda 2030 i kommunen.

Verksamhetsplanen samspelar och understödjer också den lokala suicidpreventiva planen respektive det övergripande utvecklingsarbetet med Agenda 2030 i kommunen.

Fokusområde: social inkludering

Nuläge inom fokusområdet:

De socioekonomiska klyftorna och boendesegregationen ökar fortsatt och enligt regional statistik finns det invånare som inte känner sig inkluderade i samhället. Förutsättningarna för och fördelningen av en jämlik hälsa skiljer sig åt inom kommunen. Invånare med avsaknad av tillit till andra har ökat i Alingsås de senaste åren och 28% anger att de "i allmänhet inte kan lita

på de flesta människor”². Kommunens ambition är att öka delaktighet och inflytande för invånare, där fokus utifrån ett folkhälso- och rättighetsperspektiv är att främja innanförskap men också identifiera målgrupper som omfattas av ett ”utanförskap”. Fokusområdet omfattar också en ökad samverkan internt i kommunen för att beakta folkhälsan i ett tidigt skede i t.ex. våra övergripande planeringsprocesser, samt ytterligare samverkan med externa aktörer så som föreningsliv och civilsamhälle.

Övergripande insatser:	Mål med insats:
Sprida kunskapsunderlag utifrån den genomförda analysen ”social kompass” och utveckla insatser utifrån den	<ul style="list-style-type: none"> - Bidra till att medvetandegöra kunskap och information utifrån kommunen uppdelat på delområden - Öka kunskapen om livsvillkor och förutsättningar för hälsa i kommunen bland politiker och tjänstepersoner
Kunskapshöjande insatser kring funktionsnedsättning och tillgänglighet, samt fortsatt utveckling av aktiviteter för människor med olika typer av funktionsnedsättning	<ul style="list-style-type: none"> - Öka kunskap och medvetenhet internt för att främja ett tillgänglighetsperspektiv - Bidra till ökad inkludering för människor med funktionsnedsättning i befintliga aktiviteter
Utveckla och förstärka aktiviteter som möjliggör sociala sammanhang och möten för människor i utanförskap eller utsatthet	<ul style="list-style-type: none"> - Bidra till och främja delaktighet och inkludering bland invånare
Prioriterade målgrupper:	
”Utsatta” grupper så som minoritetsgrupper; isolerade äldre; människor med funktionsvariationer; tjänstepersoner och beslutsfattare	

Fokusområde: fullföljda studier

Nuläge inom fokusområdet:

Det finns barn och unga som lämnar grundskola och gymnasiet utan godkända betyg och föräldrar som behöver stöd i sitt föräldraskap. Utifrån en hela-kommunen-ansats pågår ett kontinuerligt arbete för att erbjuda likvärdig skolgång och goda uppväxtmöjligheter för alla barn och unga i kommunen. Trots det ser vi skillnader i förutsättningar och resurser för vissa av våra unga. Skola och förskola rapporterar t.ex. sämre siffror kring betygssnitt, behörighet till gymnasiet, antal barn i förskola samt skolfrånvaro i vissa kommundelar. Möjligheterna att stärka resurser och förutsättningar för målgruppen är många genom olika arenor, inte bara skolan, och även att rikta våra satsningar i linje med ett områdebaserat arbete. Den påbörjade satsningen i kommunens norra delar fortsätter under 2024, och är prioriterat för fokusområdet.

² Hälsa på lika villkor, Folkhälsomyndigheten, 2022

Övergripande insatser:	Mål med insats:
Fortsatt satsning och kraftsamling kring fullföljda studier i kommunens norra delar – Bjärke och Sollebrunn - med fokus på tidigt främjande och förebyggande insatser inom olika arenor, genom samverkan med samtliga förvaltningar och externa aktörer – pågår 2023–2024	<ul style="list-style-type: none"> - Bidra till ett områdesbaserat arbete för att stärka resurser och förutsättningar - På lång sikt öka förutsättningar för fullföljda studier och goda livsvillkor för unga i alla delar av kommunen genom bred samverkan och kompensatoriska insatser
Utveckla och förstärka insatser inom föräldrastöd - för att stärka föräldrar som resurs i hela kommunen utifrån ett universellt respektive selektivt perspektiv	<ul style="list-style-type: none"> - Skapa en samsyn och helhetsbild över behov och möjligheter för föräldrastöd - Bidra till att stödja och stärka föräldrar och familjer i kommunen
Verka för och bidra till en fortsatt process kring uppstart av familjecentral	<ul style="list-style-type: none"> - Starta en familjecentral i kommunen
Prioriterade målgrupper:	
Barn och unga; föräldrar/familjer och viktiga vuxna; föreningsliv och civilsamhälle	

Fokusområde: psykisk hälsa	
Nuläge inom fokusområdet:	
<p>Det har sen länge synts en nedåtgående trend kring psykiskt välbefinnande och att det minskar särskilt i vissa grupper, exempelvis mår unga flickor allt sämre – så även i Alingsås. Antalet ohälsodagar per person och år har minskat de senaste åren men kommunen ligger ändå något högre än regionsnittet i statistiken. Behov av att utveckla och stärka det våldsförebyggande arbetet över hela kommunen synliggörs i verksamhetsplanen genom att en samordnare finansieras på halvtid under 2024, med uppdrag att koordinera insatser via en övergripande handlingsplan för kommunen. Föreliggande verksamhetsplan samspelar och understödjer även den lokala suicidpreventiva handlingsplanen, varför den också är en del av fokusområdet.</p>	
Övergripande insatser:	Mål med insats:
Bidra till insatser samt samordning utifrån den lokala suicidpreventiva planen	<ul style="list-style-type: none"> - Samordna och strukturera, samt utveckla aktiviteter utifrån det suicidpreventiva arbetet
Utveckling och komplettering av det våldsförebyggande arbetet utifrån ett kommunövergripande perspektiv med ett jämställdhets- respektive främjande fokus genom en samordnare på 50%	<ul style="list-style-type: none"> - En kommunövergripande handlingsplan för våldsförebyggande arbete - Sprida kunskap och medvetenhet om våld samt skydds- och riskfaktorer utifrån såväl främjande och förebyggande perspektiv
Utveckla och bidra till en ökad samverkan och fler insatser internt och med föreningsliv och civilsamhälle kring psykisk hälsa, utifrån ett främjande och universellt perspektiv	<ul style="list-style-type: none"> - Ökad kunskap om psykisk hälsa och ohälsa inom flera arenor och sammanhang - Ökad samverkan och samarbete inom området psykisk hälsa på olika arenor

Prioriterade målgrupper:

Målgrupper identifierade i suicidpreventiv plan; tjänstepersoner; barn och unga; föreningsliv och civilsamhälle; föräldrar och anhöriga

Övriga insatser
Nuläge:

Det finns ett behov av att fortsätta möjliggöra och främja fysisk aktivitet och rörelse för de grupper som inte har en aktiv fritid eller förutsättningar för det, samt som befinner sig i riskgrupp för ohälsosamma levnadsvanor. Alingsås ligger fortsatt över både region- och rikssnitt vad gäller fetma exempelvis. Ett fortsatt arbete med levnadsvanor förutsätter samverkan och samarbete med externa aktörer, till exempel föreningsliv och hälso- och sjukvård. En fortsatt utveckling och samverkan kring arbetet med ANDTS-arbetet i kommunen fortsätter också under 2024, då också med koppling till övrigt förebyggande arbete som samspelar och korrelerar med området.

Övergripande insatser:
Mål med insats:

Insatser som främjar fysisk aktivitet och rörelseglädje i alla åldrar

Möjliggöra fysisk aktivitet i hela kommunen för de grupperna med störst behov

Ökad samordning och insatser inom ANDTS-området³ i alla åldrar utifrån identifierade behov

- Systematik inom ANDTS-arbetet i fråga om insatser och samordning
- Sprida och möjliggöra kompetenshöjning inom området

Prioriterade målgrupper:

Barn och unga; människor med funktionsvariation; äldre; grupper som är eller riskerar att bli fysiskt inaktiva respektive i riskgrupp för missbruk; föräldrar, anhöriga och viktiga vuxna

³ ANDTS står för alkohol, narkotika, doping, tobak och spel